
CERCANT EL CASTELL I PONT DE MONTFORT

Xavier Mora Giné

Alberola, 25 de febrer de 2026

Ponts sobre la Noguera Ribagorçana segons la
Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio,
de Jan Baptist Vrients (Anvers, 1608)

Aquesta obra està disponible a les adreces següents:

<https://archive.org/details/Montfort>

<https://mat.uab.cat/~xmora/historia/Montfort.pdf>

i pot ser reproduïda total o parcialment

sota les condicions de la llicència

[Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 4.0 Internacional](#)
de Creative Commons

L'autor agrairà qualsevol comentari que se li faci arribar,
especialment als efectes de corregir possibles errors;
correu electrònic de contacte: xavier.mora.gine@gmail.com.

Els mapes dels segles XVII i XVIII solen representar a la riba de la Noguera Ribagorçana un lloc anomenat *Pont de Montfort*. D'altra banda, els documents medievals es refereixen a Montfort com un castell, el qual formava part del vescomtat d'Àger. Actualment aquest topònim està en desús i no se sap del cert a quin lloc correspon. Tot seguit intentem esbrinar-ho.

1. Els documents medievals

Els testimonis medievals més clars sobre el castell de Montfort daten de 1314–1328 i es troben en el context de la transferència del comtat d'Urgell i del vescomtat d'Àger des del difunt comte Ermengol X i els seus marmessors al rei Jaume el Just (venda) i el seu fill l'infant Alfons, el futur rei Benigne (donació) així com la transferència subseqüent des d'aquest últim al seu fill l'infant Jaume (donació) [*Mora 2025*: doc. 19, 20, 22].

En relació amb el vescomtat d'Àger i els seus castells, aquests tres documents donen tots ells la mateixa enumeració, a saber: el castell i la vila d'Àger, el castell de Montfort, i els castells i viles de Claramunt, Millà, Tartareu, Os, Castelló de Farfanya, Ivars, Montessor i Boix. Noti's que el castell de Montfort apareix en segon lloc immediatament després de castell i la vila d'Àger, la qual cosa és indicatiu de la importància que se li donava. Noti's també que aquesta llista no inclou Corçà, Blancafort, Canelles ni Tragó, que eren domini senyorial el primer de l'església de Sant Pere d'Àger i els altres tres del monestir de Vallverd.

També pertany al mateix context el document de 6 de desembre de 1314 que recollim en l'apèndix documental, el qual es refereix específicament als castells de Montfort i de Claramunt. Concretament, parla de pagar a uns homes que havien guardat aquests castells mentre el Benigne no havia pres possessió del comtat d'Urgell i del vescomtat d'Àger i encara durant uns dies més. Aquesta vigilància deu respondre a la petició que havien fet els marmessors del difunt comte Ermengol X que es protegissin els seus béns davant les pretensions del comte de Foix [*RC*: reg. 346, f. 10r]. En qualsevol cas, sembla indicar que per aquell temps aquests dos castells en concret no eren habitats de manera permanent.

Segons Diego Monfar, el castell de Montfort també seria esmentat en un altre document més antic però actualment perdut [*Mora 2025*: doc. 9]. Aquest document, que ell hauria vist a l'Arxiu Reial, datava de l'any 1268, poc després de la mort del comte d'Urgell Àlvar I de Cabrera, i registrava un acord entre Guerau de Cabrera, germà del difunt, i el rei Jaume el Conqueridor. Concretament, el primer cedia al segon els seus possibles drets sobre el comtat d'Urgell i vescomtat d'Àger, a canvi de retenir el castell d'Àger en feu i en alou els d'Os, Tartareu, Claramunt, Millà, Montessor, Boix i Ivars. A més d'això, també s'hi

2. La cartografia

A partir de principis del segle XVII el lloc de Montfort apareix també en la cartografia. El mapa més antic on el trobem representat és la *Cataloniae principatus novissima et accurata descriptio*, de Jan Baptist Vrients, la primera edició del qual es va imprimir a Anvers el 1603.

La figura 1 mostra l'entorn de Montfort en una reedició d'aquest mapa feta l'any 1608. Com es pot veure, un dels ponts que creuen la Noguera Ribagorçana està retolat *Pont de Monfort*, amb una icona que dona a entendre l'existència d'un castell o nucli de població a la riba dreta.

Basat en un mapa desconegut anterior al de Vrients, el text de [Gil 1600: p. 170] esmenta també Montfort, en la “partida de Noguera Ribagorçana” just després de Fet, amb la particularitat que no en diu *Pont* sinó *Pas de Montfort*.

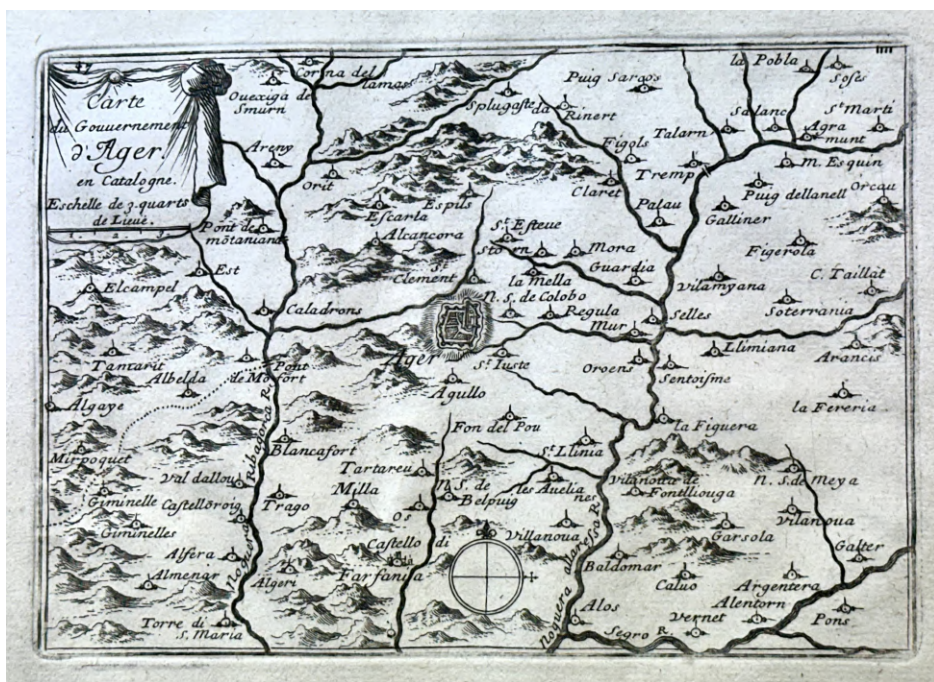

Figura 2: *Carte du gouvernement d'Ager en Catalogne*, de Sébastien de Pontault de Beaulieu, Paris 1668. Arxiu Comarcal de la Noguera, Col·lecció de gravats.

El mapa de Vrients situa el pont de Montfort en un punt intermedi entre els de Blancafort i de Montanyana. També és de notar que just en aquest punt se separa del riu la frontera entre Catalunya i Aragó (que en aquest mapa és indicada mitjançant una línia puntejada i un color diferent a banda i banda).

Aquests últims detalls —la situació de Montfort entre Blancafort i Montanyana i el fet que la frontera se separi del riu en aquest punt— es repeteixen en bastants altres mapes del segle XVII.

Un exemple que ve al cas és el mapa del *Gouvernement d'Àger* que Sébastien de Pontault de Beaulieu va incloure en el seu atlas titulat *Les plans et profils des principales villes et lieux considérables de la principauté de Catalogne, avec la carte générale, et les particulières de chaque gouvernement* (Paris 1668, figura 2).

Figura 3: *Cataloniæ principatus necnon Ruscinyonensis et Cerretaniæ comitatus, in eorum vicariatus peraccurate distincti*. Amsterdam, vers 1700, taller dels Visscher. Detall. [Instituto Geográfico Nacional, Cartoteca, 32-D-79](#).

Tanmateix, a finals de dit segle trobem una nova tradició cartogràfica que situa Montfort i el seu pont entre Tragó i Alfarràs. A més d'això, també difereix de la tradició anterior en que la frontera entre Catalunya i Aragó no se separa de la Noguera Ribagorçana a l'altura de Montfort sinó bastant més avall, a prop ja d'Alfarràs. El que no varia és la situació de Montfort a la riba

dreta del riu.

Un mapa representatiu d'aquesta nova tradició és el que porta el títol *Cataloniæ principatus nec non Rusciniensis et Cerretaniæ comitatus, in eorum vicariatus peraccurate distincti*, imprès a Amsterdam pels volts de 1700, obra del taller dels Visscher (figura 3).¹

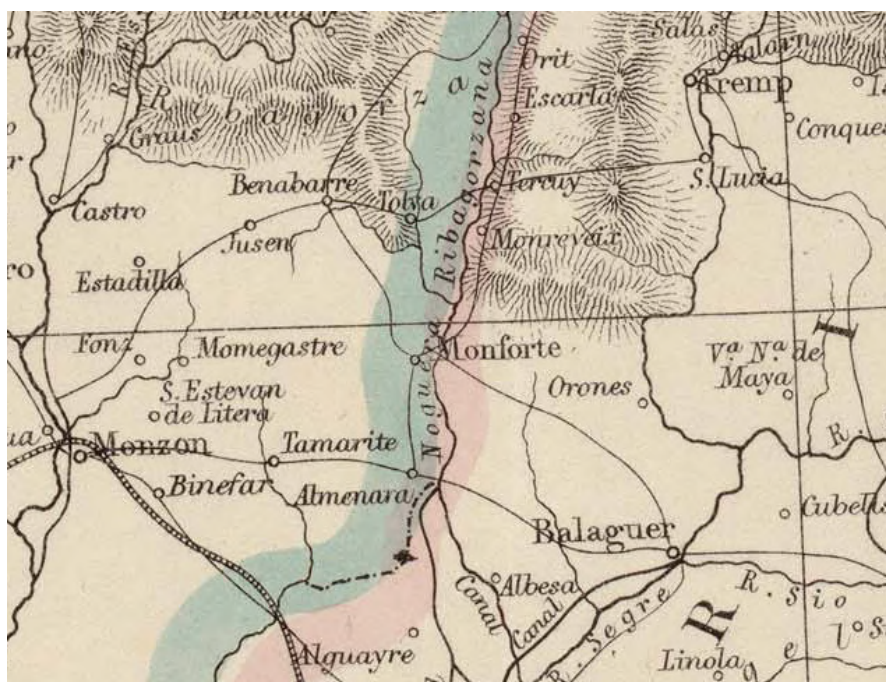

Figura 4: *Weekly Dispatch Atlas. Spain & Portugal: northeast sheet*. Edward Weller, Londres 1863. Detall. [Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya](#), [Cartoteca digital](#), RM. 4125.

El 1863 encara trobem *Monforte* de manera prominent en el *Weekly Dispatch Atlas* (Londres), on apareix com a punt de confluència de quatre camins que porten respectivament a Balaguer, Tamarit, Benavarri i riu amunt (figura 4). Crida l'atenció el fet que la tipografia amb què està retolat *Monforte* té el mateix cos que en el cas de *Balaguer*, *Tremp* i *Monzón*. La xarxa de camins que mostra aquest mapa permet inferir els ponts de Montanyana, Montfort i Alfarràs, però en tot aquest tram de riu no apareix cap altre nom que *Monforte*

¹Aquest mapa és sovint atribuït a l'any 1677 com a part de l'*Atlas contractus orbis terrarum præcipuas ac novissimas complectens tabulas*; tanmateix, el mapa de Catalunya contingut en dit atlas difereix del que mostrem a la figura 3 (i segueix encara la tradició de Vrients.).

i *Monreveix*. En aquest mapa, la frontera se separa del riu a l'altura d'Alfarràs (tot i que no diu aquest nom sinó *Almenara*, que deu referir-se a Almenar). Això ens porta a assignar aquest mapa a la tradició de Visscher.

3. El testimoni de Lavanha 1610

D'altra banda, també hi ha mapes antics on no apareix Montfort tot i que donen un grau de detall similar als de més amunt. Entre ells destaca especialment la *Descripción del reyno de Aragón*, del cartògraf portuguès João Baptista Lavanha, que va ser publicada l'any 1619 [*IGN*: Cartoteca, 12-L-26].

Malgrat que Montfort i el seu pont es trobaven suposadament a la frontera entre Catalunya i Aragó, aquest mapa no els mostra pas. En canvi sí que mostra clarament Blancafort i el seu pont. A més, mostra també els ponts de Montanyana i d'Alfarràs; però no cap altre.

L'obra de Lavanha és especialment valuosa per diversos motius. En primer lloc, pel seu rigor i precisió, molt superiors als estàndards de l'època, que tot sovint no feien gran cosa més que copiar-se els uns dels altres. En segon lloc, perquè es conserven les seves anotacions de camp [*Lavanha Itinerario*], la qual cosa no es dona en cap dels mapes que hem comentat més amunt. I en tercer lloc, si més no per al tema que ens ocupa, perquè aquestes anotacions inclouen una relació detallada dels llocs que es trobaven en la frontera del comtat de Ribagorça amb Catalunya.

A continuació reproduïm aquesta relació, la qual va ser escrita el 27 de desembre de 1610 [*Lavanha Itinerario*: p. 79]:

O rio Noguera Rivagorçana he raya de Aragón e Cataluña por hum valle que se chama de Barrabés; da parte direita he de Aragón e Ribagorça, e da parte esquerda he de Cataluña. Dos lugares deste valle, os de Ribagorça são Aneto, Bonego, As[t]et, Forcat, Biñals, Chinast, Montanuy, Arrego; aquí se acaba o valle de Barabés e continua o rio Noguera sendo todavia raya; Suert, la Torre de Biura, Santorens, Aulet, Sopeira, donde está o mosteiro de la O, Arén, la Puente de Montañana, Chirveta, Mongay, el Estall, Monfalcó, Fiet, [noti's que no s'esmenta Bellmunt] Finestras, Salga[r], Piñana. Aquí se acaba a raya do rio Noguera com Catalunha. E Saganta, Sanuy, e-l Almuña de S. Joan são raya de Ribagorça com Aragón.

O rio Noguera nace 1/4 de legua assima da Peira Obispal, e o primeiro lugar por donde passa mão direita he Aneto 1 legua da Peña Obispal, e d'allý vay descorrendo pelloos lugares referidos, que são raya de Ribagorça e Cataluña. E os lugares de Cataluña que ficão na ribeira mão yzquierda são o seguintes: Senet, Ciercaol, Bidalert, Biu, Sarroca, Castillo; aquí acaba o valle de Barrabés; lo Pont de Suert, el monasterio de Labaix, Abbadia Rens, Casterner de las Ollas, S. Andreu, Lastarri, Tamusi, Òrrit, Espils, Escarlà,

Tercuy, Prullans, Casticén, Monrebey, Alçamora, Corçà, Millà, Blancafort, Dragõ, Bo[i]x, Ibars. E aquí acaba de ser raya o rio, e fica de fronte Piñana, e o rio entra todo por Catalunha, e vay a entrar em Segre.

Com es pot veure, aquesta relació detallada dels “llocs” d’una i altra riba de la Noguera Ribagorçana no anomena en cap moment el lloc de Montfort.² Pel context, està prou clar que un “lloc” vol dir aquí un poble mínimament habitat, i que la relació d’adjacència al riu no es refereix tant al nucli habitat com al seu terme. També és de notar que dos dels “llocs” són “ponts”: el de Suert i el de Montanyana.

Segons aquest testimoni, doncs, en aquella època el que pogués quedar de Montfort no tenia prou entitat com per a figurar en aquesta relació de pobles riberencs. Potser encara en quedaven algunes restes, i potser encara existia el pont, però en tot cas aquestes restes estarien integrades en el terme d’algun dels pobles esmentats.

4. La connexió viària d’Àger amb Aragó

A principis d’octubre de 1647, en plena Guerra dels Segadors, Àger va passar de mans espanyoles a franceses. El relat que ens ha arribat d’aquest episodi —escrit pels francesos— il·lustra la importància dels ponts i camins a efectes militars, a l’hora que ens informa sobre les diverses vies que comunicaven Àger amb l’Aragó. El passatge que segueix detalla on van ser posicionades certes tropes franceses i catalanes per tal d’evitar que arribessin reforços espanyols a Àger [*Gazette 1647*: p. 924–925]:

Le sieur de Chambon, mareschal de bataille, eut ordre de prendre le régiment de Roquelaure; & le sieur de Roquebrune, gouverneur de la Conque d’Orcau, d’en assamblar les milices, pour conjointement prendre les postes des Montz-secz, & s’opposer aux secours qui peuvent venir à Ager de l’Aragon par le pont de Montagnagne [= Montanyana], qui est une place que les ennemis ont fortifiée dans leurs païs.

Le sieur de la Trousse, mareschal de camp, avec le régiment de la Marine & d’Ardenne, fut détaché pour se poster à un autre endroit par où les ennemis pourroyent venir à un lieu nommé Aquillio [= Agulló] & un autre nommé Plancafort [= Blancafort], sur la Noguère.

Le sieur de Sainct Martin, aussi mareschal de bataille, fut mis avec le régiment de Périgord & quelque cavalerie sur la mesme Noguère, à un lieu nommé Tragau [= Tragó].

²En una altra part de l’*Itinerario* de Lavanha surt el lloc homònim de la comarca del Jiloca, l’existència del qual cal tenir present també quan se cerquen notícies documentals.

Com es pot veure, tres dels punts per on es preveu que podria acostar-se l'enemic guarden relació amb sengles ponts, a saber, els de Montanyana, Blancafort i Tragó. En l'altre cas només diu que l'enemic podria arribar per Agulló.

Segons els mapes topogràfics de 1929 i 1950 de l'*Instituto Geográfico y Catastral* [CNIG: MTN50 (full 0289)], per Agulló passava el *Camino de Fet a Àger*. Segons el mapa de 1950, aquest camí creuava la Noguera Ribagorçana a l'altura de Corsà i del Sot de Fet, que es regava amb les aigües d'aquest riu. El mapa de 1929 indica el mateix camí però omet el tram de creuament del riu. Això respon al fet que per aquest lloc el riu es travessava a gual, com explica [Rourera 2023] i documenta la fotografia de la figura 5.

Figura 5: Un home i quatre cavalleries creuant la Noguera Ribagorçana a gual des dels horts de Fet, any 1941. Foto d'Antonio Gallardo [ANC1-211-N-36341].

A principis del segle XVIII aquest camí ja creuava el riu a gual. Així ho registra la *Guía de los caminos más principales del Principado de Cataluña* feta pel comte de Darnius, coronel de l'exèrcit de Felip Vè [Darnius Guía: camí número 5]:

5. De Àger a Benabarre. Va a passar a Corçà, baxa a Fet donde passa la Noguera Ribagorçana a vado y entra en el Reyno de Aragón, va después

a Caserras y de aquí a C[a]lladrons, (donde dexa la carretera de Monzón a Benasque), llegando después a Benabarre. Este camino hasta C[a]lladrons es malísimo, desfilado y barrancoso, lo restante carretero y bueno.

Per cert, aquesta *Guía* inclou també, amb el número 4, un itinerari d'Àger a Montsó que creua la Noguera Ribagorçana pel pont de Tragó:

4. De Àger a Monzón. Se va en derechura al Mas de Milà, después baxa a Alberola, continúa hasta Tragó, passa la Noguera Ribagorzana por su puente, y aquí entra en el Reyno de Aragón, passa a Camporrells, Baells, Alcampel, (donde dexa el camino que va de Balaguer a Àger, el de Àger a Fraga, y el de Fraga a Àger), y entrando en el barranco de San Esteban de Litera va a Monzón. Este camino hasta Camporells es desfilado, malísimo y impracticable por carretera, lo restante es todo bueno y carretero. Pero si se compusiera la carretera de Àger a Os y de Os a Alfarràs, sería por aquí el mejor camino (aunque más largo).

Ambdós camins apareixen representats a l'atlas de Catalunya per corregiments, el qual va dibuixar el mateix comte de Darnius (figura 6).

Figura 6: Mapa del Corregimi[e]nto de Lérida. Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius, vers 1716. Detall. [Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, Cartoteca digital, RM. 250105](#).

XAVIER MORA

Figura 7: *Plano parcial del término municipal de Fet*, dels volts de 1960, en el qual s’hi han assenyalat els tres punts de pas de la Noguera Ribagorçana a prop de Fet, així com la situació de Bellmunt [Rourera 2023].

Un altre testimoniatge el dona Josep Morancho i Burgués, de Corçà, el qual ens diu que pels volts de 1951/54 havia travessat el riu per un pont situat a l'indret a on arribava el camí de l'horta de Fet.

Tot i que aquesta última especificació de lloc concorda prou bé amb el mapa de la figura 7, no es tractaria exactament del mateix pont que el testimoniatge anterior. A jutjar per les fotografies i dades que donem tot seguit, el pont per on es podia passar el 1951/54 havia estat construït el 1941 més o menys a prop de les restes d'un altre més antic, les quals restes serien les referides pels habitants de Fet.

Les figures 8 i 9 mostren respectivament les restes antigues i el pont de 1941 segons sengles fotografies procedents de l'arxiu de la ENHER.³ Els títols que tenen assignats aquestes fotografies fan referència a Millà. Això es pot entendre, ja que no gaire més avall el riu comença a vorejar el terme de Millà.

Com es pot apreciar, el pont antic era una obra important, la qual cosa és un argument a favor d'identificar-lo amb el pont de Montfort dels mapes siscentistes.

Figura 8: *Antiguo puente de Millà*, any 1952. Fundación Endesa, Fondo Histórico, fons fotogràfic d'ENHER, núm. 6238.

³Aquestes fotografies ens han estat indicades pel Francisco Rourera i Rourera, de Fet, a qui expressem des d'aquí el nostre agraïment.

Figura 9: *Estrecho de Millà, puente actual*, vista des del costat català, any 1952. Fundación Endesa, Fondo Histórico, fons fotogràfic d'ENHER, núm. 6239.

El pont antic es troba cartografiat el 1925 i 1927 en la documentació dels treballs topogràfics fets en el marc de l'*Instituto Geográfico y Estadístico* amb motiu del *Mapa Topográfico de España* (figures 10 i 11)⁴. Com es pot veure, hi consta com a *punte derruido* i és representat mitjançant un símbol de quatre traços (dos a cada banda del riu) en una posició força compatible amb la del mapa de la figura 7. A la figura 10 sembla que abans de dir *derruido* hi deia una altra cosa, que malauradament està ttxada i no es pot llegir.

⁴Agraïm a la Natalia Martín, del *Centro Nacional de Información Geográfica*, el seu ajut a localitzar aquests documents.

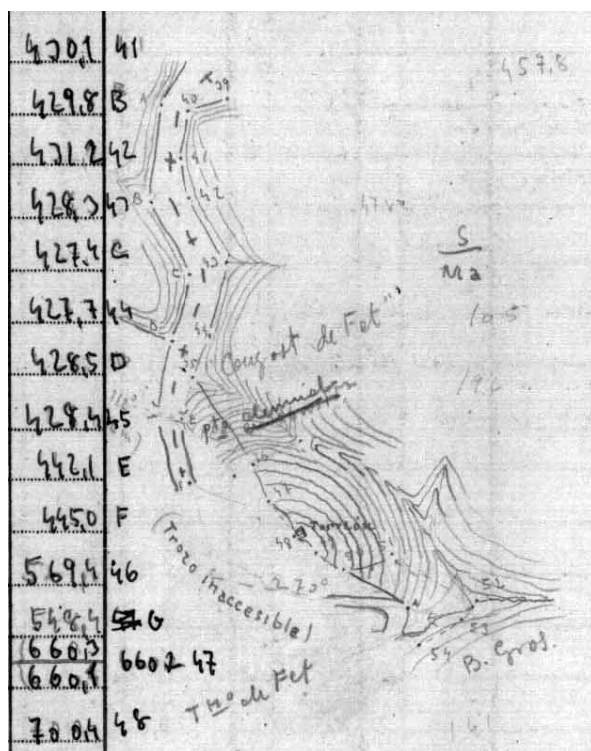

Figura 10: Croquis del quadern de camp de l'*Itinerario de la línea entre los términos de Áger y de Fet (Huesca)*, 1925 [[CNIG](#): Cuaderno de campo 62821].

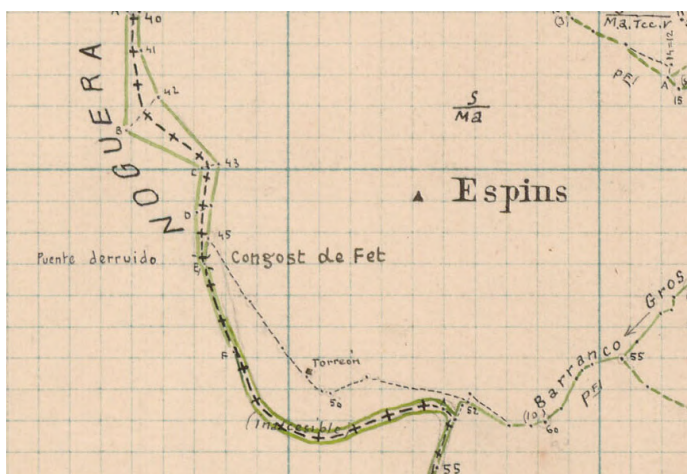

Figura 11: Detall de la planimetria del terme municipal d'Àger, 1927 [[CNIG: Planimetría 250007](#)].

Del pont modern està documentada fotogràficament la seva construcció en l'any 1941 [[ANC1-211-N-36337](#), [36338](#)] i també n'hi ha diverses imatges de l'any 1942 [[ANC1-211-N-37055](#), [37056](#), [37057](#), [37058](#), [37060](#)]. Les descripcions d'aquestes imatges en diuen *pont de Cantalfullit*. Aquesta seria doncs la versió original i correcta del topònim d'aquesta zona que alguns anomenen *Castellfullit*, i altres deformen encara més a *Castell del Fuit*.

Quan el nivell de l'embassament és molt baix, encara sobresurten de l'aigua unes restes cobertes de fang que podrien correspondre a algun d'aquests dos ponts, potser el modern, potser l'antic. Així ho mostra la fotografia de la figura 12, que data de l'1 de setembre de 2023.⁵ Les coordenades geogràfiques d'aquestes restes (longitud i latitud) són (0.6555, 42.0192) graus (± 0.0001), que de nou concorden prou bé amb la posició del pont segons els mapes precedents.

Figura 12: Possibles restes d'un pont al congost de Fet, vistes des del costat català, 1 de setembre de 2023. Fotografia de Gustavo Pérez.

Segons el ja citat Josep Morancho de Corçà, després del pont nou continuava aigües avall pel costat català un camí que duia fins a Blancafort. I poc més avall del pont, d'aquest camí en sortia un altre en direcció est que duia a Corçà i passava pel barranc del Molinell (anomenat barranc Gros a les figures 10 i 11). El barranc del Molinell prové d'Agulló, de manera que no

⁵Aquesta fotografia és obra del Gustavo Pérez i ens ha estat facilitada per la Cristina Masvidal, als quals expressem també el nostre agraïment.

seria estrany que en algun lloc dit camí bifurqués cap a aquest poble. El tram inicial que deixava la Noguera Ribagorçana està documentat fotogràficament a [ANC1-211-N-36334, 36336, 36340], on aquesta zona rep el nom de *congost d'Amborda*.

Aquest camí vers Corçà i possiblement Agulló deuria recuperar la ruta antiga que ja hem vist (capítol 4) que en la Guerra dels Segadors era objecte de vigilància pel fet de donar accés a Agulló des d'Aragó.

Com es pot apreciar en el mapa de la figura 7, la zona on es trobaven aquests ponts és propera al castell de Bellmunt. Això porta a identificar el pont antic i el camí que passava per ell amb els que la documentació dels segles XI i XII associa al nom d'aquest castell. Així, l'any 1048 una donació feta per Arnau Mir de Tost i la seva dona Arsenda a l'església de Sant Pere d'Àger situa l'església de Santa Maria del Pla (de la Vall d'Àger) *juxta viam que ducit viatores ab Ager ad flumen Nogerola [= Noguera Ribagorçana] et ad castrum Bellum Montem* [Fité 1986, Chesé 2011 : doc. 22]. I el 1182 trobem esmentat el *pont de Bellmont* en el testament de Bernat Cabiscol, que hi assigna 6 sous [Chesé 2011 : doc. 541].

Figura 13: Ornementació pictòrica de l'església de Bellmunt, maig 2001.

Les restes de Bellmunt es troben en un petit promontori de cota 562 m que hi ha al costat dret del Barranc de la Font de Fet. Aquestes restes inclo-

uen una església d'origen romànic així com alguns murs del castell. El 1648 l'església consta com a "derruïda a causa de les guerres" [*Fort 1648*: p.12]; segurament s'ha d'entendre la Guerra dels Segadors, que tenia lloc en aquell moment i que ja hem vist al capítol 4 que havia afectat aquesta zona.

Val a dir que el pont de la figura 8 no tindria perquè ser l'original d'època romànica, sinó que podria ser una reconstrucció posterior.

A continuació considerarem la possibilitat que el pont de Montfort de la cartografia siscentista sigui el de la figura 8. Aquesta proposta d'identificació la combinarem amb una altra, a saber que el castell de Montfort seria la que actualment es coneix com a Torre de les Conclues.

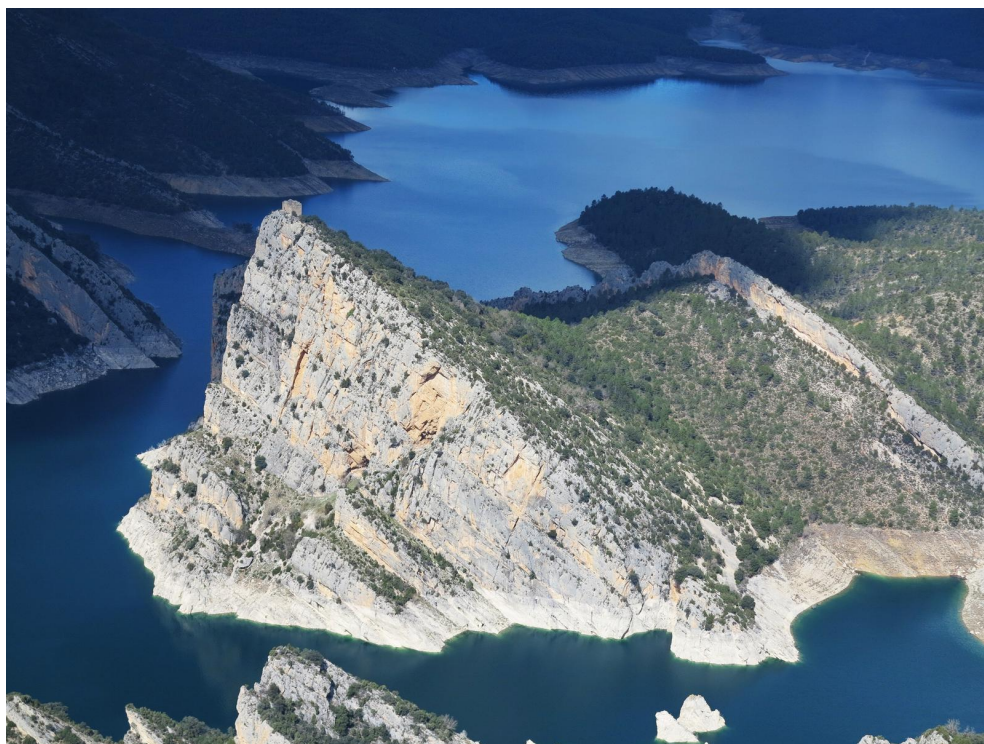

Figura 14: Vista aèria de la Torre de les Conclues, març 2025. Font: [Wikiloc](#), [Joan Escalé i Bosch](#).

6. La Torre de les Conclues

És raonable suposar que el pont de Montfort era proper al castell del mateix nom. Si acceptem la identificació del pont amb el de Bellmunt i amb les restes que mostra la figura 8 situades al congost de Fet, això porta a sospitar

que el castell de Montfort no sigui l'edifici que actualment es coneix com a Torre de les Conclues.

De fet, l'informador de Corçà que hem citat al capítol precedent situava el pont per on ell havia travessat el riu a *darrere la Torre de les Conclues* i en cert moment es va referir al pont com a *pont de les Conclues*.

La torre es troba a uns 500 metres de distància horitzontal del lloc del pont, al cim d'un turó rocós que pel costat oest cau molt verticalment sobre el riu en l'anomenat congost de Fet.

Mirant cap al nord, aquesta torre hauria controlat el camí d'Agulló a Bellmunt. El pont podria ser visible o no directament des de la torre segons el punt exacte del riu on estigués situat. Tanmateix, el que importava a efectes militars era controlar el camí.

Mirant cap al sud, la torre controlaria les anomenades Conclues de Finestres i de Millà, on la vall s'eixampla amb més o menys pendent a banda i banda del riu però acaba quedant tancada a est i oest per sengles cingles ascendents. Més al sud es troba el congost de Blancafort.

Figura 15: Torre de les Conclues, façana nord, maig 2023.

Més enllà, la Torre de les Conclues té comunicació visual directa amb Fet, Montfalcó, Sant Llorenç d’Ares, Corsà, Claramunt, Agulló i possiblement —molt a prop del límit— també amb el punt més elevat del castell d’Àger.

En el croquis de la figura 10 el topògraf l’anomena simplement *Torreón*, i així va aparèixer retolada finalment en el mapa de 1929 [[CNIG: full 289](#)]. Tanmateix, altres documents del mateix context [[CNIG: Altimetría 221262](#); [220758](#)] en diuen *Torre del Moro*, i a Corçà també hem sentit a dir *Torre dels Moros* (sense cap justificació, com tantes altres fortificacions homònimes).

Figura 16: Torre de les Conclues, interior, maig 2023.

La major part de mapes actuals donen a la Torre de les Conclues encara un altre nom, a saber, Portaclusa. Aquest nom alternatiu és un topònim medieval, dels segles XI i XII [[Chesé 2011](#): doc. 14, 561, 562]. La identificació va ser proposada en la [[CatRom](#): vol. 17, p. 152] en base a “la semblança del nom i

la situació”, a saber, dins del terme de Sant Llorenç d’Ares. Tanmateix, és dubtós que aquest terme arribés tan avall, ja que entremig hi havia els termes de Corsà i de Claramunt. A més, a l’entorn de la Torre de les Conclues no hi ha cap cova de l’entitat que dona a entendre el document [[Chesé 2011](#): doc. 14] per a l’*espluga de Portaclusa*. D’altra banda, l’arquitectura de l’edifici s’adiu més als volts de 1300 que no a mitjan segle XI.

L’edifici és descrit així a [[CatRom](#): vol. 17, p. 152]:

“Edifici de planta rectangular. A l’interior fa 10,2 m de llarg –d’E a W– per 5,2 m d’ample. El gruix dels murs és de 110 cm. Les parets es conserven en una alçada d’uns 6 m. Hi havia un nivell inferior, on s’obria la porta, i un pis principal, cobert amb tres arcs de diafragma, dels quals només s’ha conservat el central. Aquests arcs dividien la nau en quatre trams de 180 a 225 cm. Per damunt dels arcs encara hi podia haver una altra planta. La porta és situada a l’extrem occidental de la paret meridional. Té una amplada a l’exterior de 75 cm i és acabada amb un arc de mig punt, format per quatre grosses dovelles. Els arcs diafragma recolzen en sengles columnes, a cada banda de les quals hi ha uns permòdols destinats a suportar un trespol de bigues de fusta. A la cara N hi ha una finestra. Els carreus són de mida desigual, alguns són més rectangulars (25 cm × 35 cm), d’altres són més quadrats. Tots són més o menys escairats, però poc treballats. Són ben arrencats i units amb morter.”

Val a dir que l’arc diafragmàtic que es manté dret permet apreciar el seu caràcter lleugerament apuntat, la qual cosa recolza una datació dels volts de l’any 1300. També és de notar que en travessar la porta dovellada que s’obre al mur sud-oest hom es troba a poques passes del precipici, sense possibilitats de vorejar l’edifici ni a dreta ni a esquerra. Això porta a pensar que l’accés a la fortificació des de l’exterior no seria a través d’aquesta porta, sinó de la que hi hauria hagut al mur nord-est en l’obertura esvorancada que s’aprecia en les figures 15 i 16. També coincideix en aquestes opinions [[del Campo 2019](#)].

7. Una possible identificació

Tot plegat suggereix que el pont i castell de Monfort podrien ser respectivament el de la figura 8 i la que ara en diem Torre de les Conclues, que com hem dit es troben a uns 500 metres l’un de l’altra. La fortificació s’hauria construït pels volts de 1300 per a controlar el pont ja existent, el qual hauria passat llavors a ser conegut pel nom del nou castell. En algun moment anterior al 1720 el pont hauria caigut i hauria estat substituït pel pas a gual davant de Fet.

Aquesta proposta concorda amb la tradició cartogràfica de Vrients en el fet de situar el pont de Montfort aigües amunt del de Blancafort, a diferència de la tradició de Visscher.

Un altre aspecte en què també es podria admetre una certa concordància amb la tradició de Vrients, i discordància amb la de Visscher, és la relació entre el pont de Montfort i el punt on la línia fronterera entre Catalunya i Aragó se separa del riu. Segons la tradició de Vrients, aquest punt coincidia precisament amb el pont de Montfort. Això concordaria amb la possibilitat que estem considerant si assimiléssim a un sol punt tota la longitud del seguit de congostos de Fet, les Conclues i Blancafort. En efecte, Blancafort és i era Catalunya tot i que el seu terme entra al costat dret del riu, on de fet es troben les seves restes de l'època romànica [[Mora 2007](#)].

Figura 17: Restes del castell de Claramunt (Vall d'Àger), setembre 2023. El 1314 s'hi va posar vigilància conjuntament amb el castell de Montfort.

Un argument en contra de la identificació que estem considerant és el fet que tots els mapes, d'ambdues tradicions, situen el castell de Montfort a la riba dreta de la Noguera Ribagorçana, mentre que la Torre de les Conclues es troba al marge esquerre. Tanmateix, no seria pas l'única vegada que els mapes siscentistes reproduïen sistemàticament un error de situació relativa. Per exemple, el poble de Millà l'acostumen a representar al sud de la línia que uneix Tragó i Tartareu (com en els mapes de les figures 1, 2 i 3) quan de fet es troba decididament al nord d'aquesta línia. D'altra banda, també és de notar que els documents que hem citat al capítol 1 situen el castell de Montfort en el vescomtat d'Àger i segons aquests mateixos documents (que diuen enumerar *tot* el vescomtat) i un altre de la mateixa època [[RC](#): Cartes reials, Alfons IV, caixa 38, sèrie general, núm. 3387] sembla prou clar que llavors el vescomtat d'Àger s'estenia només pel costat esquerre del riu. Segons això, doncs, no es pot descartar que el castell de Montfort estigués en realitat al costat esquerre.

8. Una altra possibilitat

Segons la tradició cartogràfica de Visscher, Montfort estaria situat entre els ponts de Tragó i d'Alfarràs. D'acord amb això, Jordi Boix proposa que el pont de Montfort estaria situat entre Boix i Andaní i que posaria en comunicació la vila d'Àger amb Tamarit de Llitera [[CatRom](#): vol. 26, p. 239].

Aquesta proposta té al seu favor el fet que en general la tradició cartogràfica de Visscher és més acurada que la de Vrients. Per exemple, aquesta última comet l'error de situar Valldellou i Castellonroi a Catalunya.

Tanmateix, mancaria identificar el castell de Montfort. Un candidat seria la fortalesa de Montpedró, que té al seu favor el fet de trobar-se a la dreta del riu i que la major part de la seva arquitectura se sol situar al segle XIV, que és quan els documents comencen a esmentar Montfort. Tanmateix, té l'inconvenient que un mateix lloc seria anomenat Montfort fins 1328 (capítol 1) i Montpedró a partir de 1342 [[CatRom](#): vol. 26, p. 243].

D'altra banda, el pont que faria conjunt amb Montpedró seria el de Pinyana, per on està documentat que el matí del dissabte 20 de maig de 1413 hi passava un destacament del comte d'Urgell; aquest escamot venia de Balaguer i anava al Campell (Llitera), per a continuar després en direcció al Grau (Somontano) amb l'objectiu d'aconseguir tropes d'Anton de Luna [[RC](#): Processos, vol. 51, f. 5r–5v].

9. El pont de Blancafort

Donat que alguns mapes situen Montfort més amunt de Blancafort i altres més avall, també és natural considerar la possibilitat que es tractés del

mateix lloc de Blancafort, que ja hem dit repetides vegades que comptava amb un pont.

Aquest pont està documentat des de l'any 1324, en què s'hi pagava pontatge [*Vallverd*: doc.110bis].

La identificació de Montfort amb Blancafort tindria al seu favor el fet que la Vila Vella de Blancafort estava situada a la dreta del riu (esquerra de la fotografia 18) [*Mora 2007*]. A més, just en el pont de Blancafort la frontera entre Catalunya i Aragó s'aparta del riu en direcció a ponent (tot i que més avall torna a seguir el seu curs).

Figura 18: El pont de Blancafort vist des de riu avall, novembre 1943. Foto d'A. Bach [*ANC*1-211-N-35630].

Tanmateix, el citat document de 1324 i un altre de 1330 deixen clar que Blancafort era jurisdicció de l'abadessa de Vallverd [*Vallverd*: doc. 110bis, 124], quan ja hem vist que el 1314 i 1328 Montfort consta decididament com a castell

del vescomtat d'Àger. Per tant, la identificació de Montfort amb Blancafort resulta impossible.

Aquesta objecció s'aplica en general a qualsevol lloc del terme de Blancafort, incloent el nou emplaçament a on es va traslladar el poble a finals del segle XIV [Mora 2007], on possiblement ja hi hagués abans alguna edificació que controlava el congost.

10. El pont vell de Tragó

La mateixa objecció —ser jurisdicció del monestir de Vallverd i no del vescomtat d'Àger— s'aplica al cas de Tragó i el seu “pont vell”. Tot i així, a continuació recollim breument algunes dades històriques d'aquest pont.

Figura 19: El pont vell de Tragó, vers 1950. Foto de Rafel Serras Caufapè [Arxiu Comarcal de la Noguera]. Aquest pont va ser reconstruït diverses vegades; en particular el 1380 i 1701.

Aquest pont es trobava a uns 1000 m del poble riu amunt. La primera notícia que en tenim data de l'any 1156/57, en què va ser objecte d'una deixa testamentària de dos morabatins per part de Pere de Tartareu [Chesé 2011: doc. 332]. També sabem que el 1380 estava caigut, la qual cosa va motivar una almoïna del rei Pere el Cerimoniós a l'abadessa de Vallverd amb la finalitat

de reparar-lo [[Vallverd](#): doc. 229bis]. El 1701 tornava a ser reconstruït, ja que novament estava malmès i el riu s'havia de passar a gual [Arxiu Comarcal de la Noguera, 200-202-T2-776]. Finalment, el 1875 va ser escenari d'una batalla a les Guerres Carlines, la qual el va tornar a danyar. Aquesta vegada no va ser reconstruït, sinó que el 1878/79 se'n va fer un altre de sirgues a tocar de les cases del poble.

11. Un altre document medieval sobre Montfort

Quan ja estàvem a punt de deixar-ho estar, encara hem sabut d'un altre document medieval referent a Montfort (doc. [2](#)). Aquest data de l'any 1419 i tracta del transport de fusta per *lo riu appellat de Noguera del comtat de Ribagorça*. En relació amb això, explica que davall del *pont del castell de Montfort* el riu *passa entre dues montanyes per loch molt stret e tortuós, en lo mig del qual ha moltes roques e pedres*.

Aquesta descripció concorda molt bé amb el congost de Fet, on es troben les restes de pont de la figura [8](#). Com es pot apreciar en el mapa de la figura [11](#), just després d'aquest pont el riu és especialment estret. I les corbes que descriu una mica més avall s'adiuen força a la qualificació de tortuós, especialment el canvi de direcció d'uns 135 graus que fa en el punt d'afluència del barranc del Molinell, o barranc Gros. En canvi, el congost de Pinyana considerat al capítol 8 no té pas aquesta tortuositat.

Així doncs, aquest document afegeix evidència a favor d'identificar el pont i castell de Montfort respectivament amb el pont del congost de Fet i la propera Torre de les Conclues.

12. Conclusió

El castell i pont de Montfort es resisteixen a ser identificats amb una seguretat total. De fet, és impossible de concordar amb totes les dades existents, ja que algunes d'elles són contradictòries. Tanmateix, al nostre parer és força plausible identificar el castell amb la Torre de les Conclues i el pont amb el que hi havia al congost de Fet (figura [8](#), ara sota l'aigua), que seria també el que és anomenat pont de Bellmunt en el segle XII. De tota manera, no estaria de més disposar de documents medievals addicionals.

A Apèndix documental

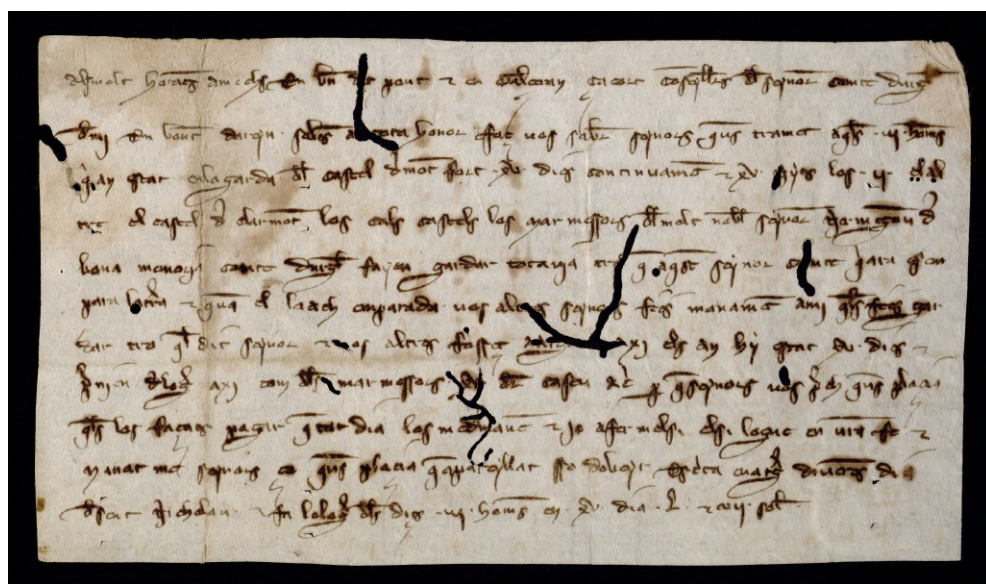

Figura 20: El document 1, de 1314, sobre els castells de Montfort i de Claramunt [RC: Cartes reials, Jaume II, caixa 113, sèrie sense data, núm. 425].

1

Àger, 6 desembre 1314

Carta de Bonet d'Areny a Bernat des Pont i Galceran ça Cort, consellers del comte d'Urgell, tot demanant-los que es pagui el sou de tres homes que havien guardat els castells de Montfort i Claramunt durant 15 dies.

- O RC, Cartes reials, Jaume II, caixa 113, sèrie sense data, núm. 425. Paper. Al dors: *Als honraç amichs e seynors en Galçeran ça Cort e en Bernat deç Pont, conseyllers del seynnor comte.*

El contingut del document el situa després de la mort del comte Ermengol X, de la compra del comtat pel rei Jaume el Just i del seu lliurament subseqüent a l'infant Alfons [el Benigne] (10 de novembre de 1314). La data no especifica directament l'any. El dia l'identifica mitjançant el sant a què estava dedicat, a saber *Sent Nicholau*, que correspon al 6 de desembre. A més d'això, també s'especifica el dia de la setmana, a saber, *divenres*, la qual cosa permet concloure que es tracta del mateix any 1314.

L'autor de la carta, Bonet d'Areny, havia estat majordom del comte Ermengol X i un dels testimonis del seu testament [[Mora André 2019](#): doc. 5].

¹ *Als molt honrats amichs en Bernat d[ec] Pont e en Galceran ça Cort, conseyllers del seynnor comte d'Urgel, |² de mi, en Bonet d-Areyn, saluts a[b] tota honor.*

Faç-vos saber, seynors, que-us tramet aquels III homes |³ qui an stat en la garda del castel de Montfort XV dies continuament e XV [n]yts los II, e-l al-|⁴tre e-l castel de Clarmon[t]^[a], los cals castels los marmessors del molt noble seynnor n-Armengou, de |⁵ bona memòria comte d-Urgel, fayen gardar totavia ara que aquest seynor c[o]mte qui ara és em-|⁶para la terra e quan el la ach comparada. Vos alt[re]s, seyno[r]s, fe[en]s manament a mi que-ls feés gar-|⁷dar tro que-l dit seynor e vos altres fossetz ?a?g??. Axí els an-hy estat XV dies. E |⁸ prenien de loguer axí com dels marmessors |⁹ XV diners cascú Acrimontensium. Per què, seynors, vos prech que us plàcia |⁹ que-ls los façats pagar, que tot dia los III |¹⁰ de manen, e jo a fer m-els els logué en vostra fe. E |¹⁰ manat-me, seynors, ço que-us plàcia, que apareyllat sso d-obeyr.

Escrita en Atger, divenres dia |¹¹ de Sent Nicholau.

E fa lo loguer dels ditzs III homes en XV dia L e VII solidos^[b].

^[a] És a dir: *e l-altre en el castel de Clarmon[t]* ^[b] No concorda amb les quantitats dalt esmentades; tal vegada aquí es tracta de sous barcelonesos

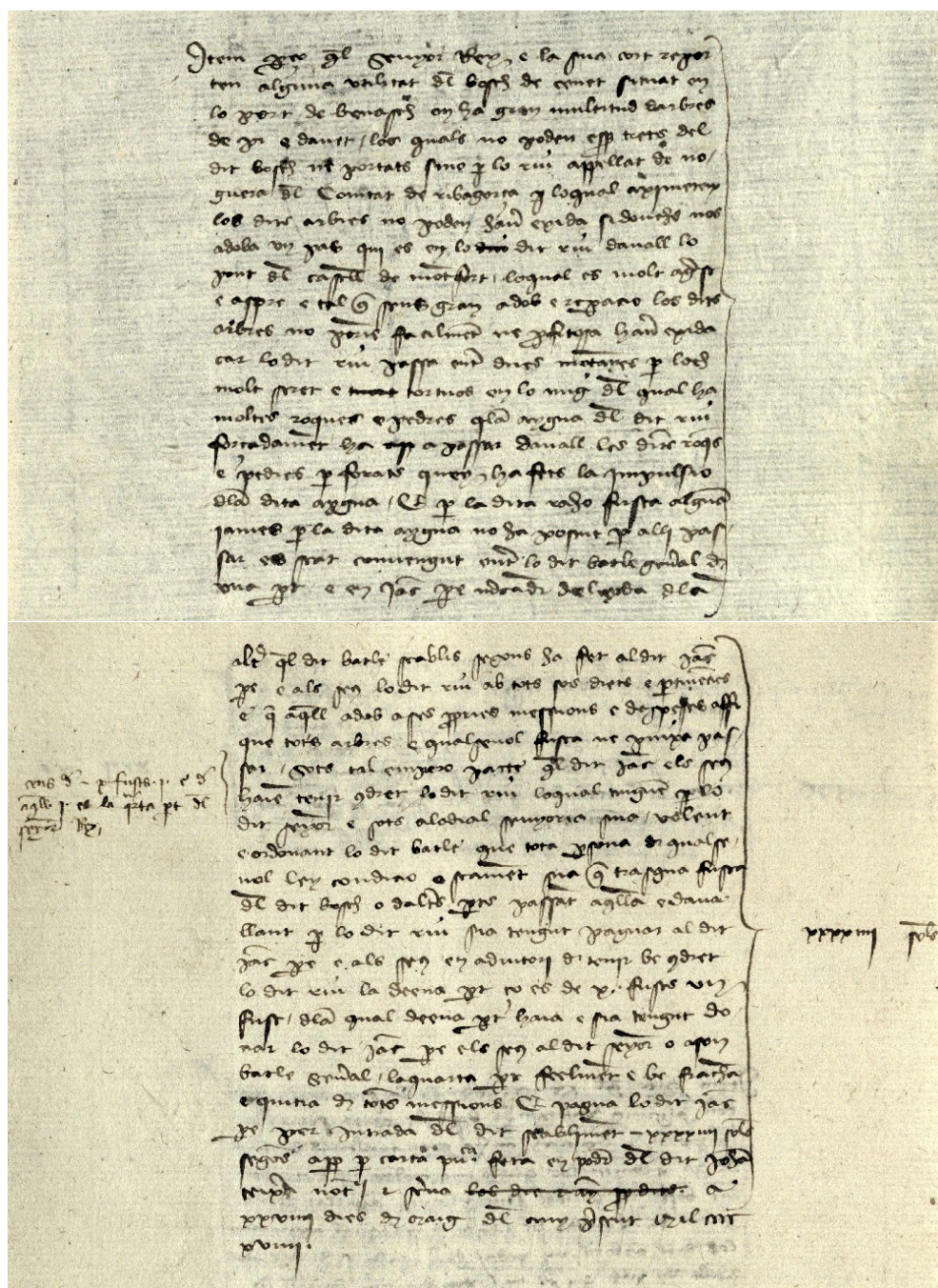

Figura 21: El document 2, de 1419, sobre el *pont del castell de Montfort* [Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Patrimoni, Mestre Racional, vol. 1039, f73r-73v]

2

29 maig 1419

El batlle general de Catalunya estableix a Jaume Pere, mercader de Lleida, el transport de fusta per la Noguera Ribagorçana, amb la condició de mantenir el riu en bon estat per a dit transport, especialment al congost que hi ha davall del pont del castell de Montfort. Qualsevol persona que transporti fusta per aquest riu haurà de cedir a Jaume Pere una desena part de la fusta transportada, i dit Jaume Pere haurà de donar al rei o el seu batlle general una quarta part de dit desè. A canvi de la concessió Joan Pere paga al batlle general 44 sous en concepte d'entrada.

► P Barcelona, Arxiu de la Corona d'Aragó, Reial Patrimoni de Catalunya, Mestre Racional, Sèrie General, vol. 1039, f. 73r-73v.

α M. Teresa Ferrer i Mallol, 1990, Boscos i deveses a la corona catalano-aragonesa (s. XIV-XV) : *Anuario de Estudios Medievales*, 30: 485-537 (p. 517).

^{73r,8} *Item, per ço que·l senyor rey e la sua cort repor-⁹ten alguna utilitat del bosch de Cenet situat en ¹⁰ lo port de Benasch, on ha gran multitud d'arbres ¹¹ de pi e d'ayet los quals no poden ésser trets del ¹² dit bosch ne portats sinó per lo riu appellat de No-¹³guera del comtat de Ribagorça, per lo qual axí meteix ¹⁴ los dits arbres no poden haver exida si donchs no·s ¹⁵ adoba un pas qui és en lo dit riu, davall lo ¹⁶ pont del castell de Montfort, lo qual és molt agrest ¹⁷ e aspre, e tal que sens gran adob e reparació los dits ¹⁸ arbres no porien fàcilment ne profitosa haver exida, ¹⁹ car lo dit riu passa entre dues montanyes per loch ²⁰ molt stret e tortuós, en lo mig del qual ha ²¹ moltes roques e pedres que·la aygua del dit riu ²² forçadament ha a passar davall les dites roques ²³ e pedres per forats que·y ha fets la impulsíó ²⁴ de·la dita aygua, e per la dita rahó fusta alguna ²⁵ jamés per la dita aygua no ha posut per allí pas-²⁶sar,*

És stat convengut entre lo dit batle general de ²⁷ una part e en Jacme Pere, mercader de Leyda, de·la ^{73v,1} altra que·l dit batle stablís, segons ha fet al dit Jacme ² Pere e als seus, lo dit riu ab tots sos drets e pertinències, ³ e que aquell adob a ses pròpies messions e despeses affi ⁴ que tots arbres e qualsevol fusta ne puixa pas-⁵sar, sots tal emperè pacte que·l dit Jacme e·ls seus ⁶ haien tenir condret lo dit riu, lo qual tinguen per lo ⁷ dit senyor e sots alodial senyoria sua.

Volent ⁸ e ordonant lo dit batle que tota persona, de qualse-⁹vol ley, condició o stament sia, que trasgua fusta ¹⁰ del dit bosch o d'altres parts, passant aquella e dava-¹¹llant per lo dit riu, sia tengut pagar al dit ¹² Jacme Pere e als seus, en adjutori de tenir bé condret ¹³ lo dit riu, la deena part, ço és, de X fusts un ¹⁴ fust, de·la qual deena part haia e sia tengut do-¹⁵nar lo dit Jacme Pere e·ls seus al dit senyor o a son ¹⁶ batle general la quarta part feelment e bé, francha ¹⁷ e quitia de totes messions.

*E paguà lo dit Jacme |¹⁸ Pere per intrada del dit stabliment XXXXIIII solidos,
|¹⁹ segons appar per carta pública feta en poder del dit Johan |²⁰ Teixera, notarii et scrivà,
a |²¹ XXVIII dies de maig del any present mil CCCC |²² XVIII.*

B Notació

Taula A. Signes utilitzats en la transcripció de textos

<i>Notum sit cunctis</i>	text transcrit
<i>quod ego, Guilelma,</i>	lletres abreujades (en color gris)
<i>uxor B. de Castell.,</i>	abreviatures no desenvolupades
<i>dono a-n Gilabert de Roda</i>	contracció aliena a l'ortografia actual
<i>trametet-nos</i>	guionet normalitzat en lloc d'espai
<i>unam bar_¿cariam[?] sitam</i>	lectura incerta
<i>in parrochia [Sancte Eug]enie,</i>	restitució d'un fragment perdut
<i>quam ego [compar[?]avi</i>	restitució incerta d'un fragment perdut
<i>scu[ti]fero^{la},</i>	addició o correcció de l'editor (amb nota explicativa)
<i>alias Se^{??}c.</i>	lletres no resoltes
<i>Adam Rossell [alias de Guilaniu]</i>	addició interlinear, a línia seguida o mitjançant una crida
[.....]	fragment no resolt
[· 23 ch ·]	longitud aproximada, en caràcters
<i>canvi de</i> ¹² <i>línia</i>	amb la seva numeració
<i>canvi de</i> ^{83v,1} <i>pàgina</i>	amb la seva numeració (r = recto, v = verso)
(.....)	fragment omès

Taula B. Signes utilitzats en les taules de tradició

O, O1, O2 ...	original(s)
P, Q ...	exemplars primerencs no pròpiament originals
A, B ...	còpies manuscrites
a, b ...	edicions impreses
α, β ...	registos, extractes i casos similars
►	exemplar bàsic
▷	exemplar auxiliar
×	exemplar perdut (localització desconeguda)
*	exemplar postulat

C Fonts i bibliografia

- [ANC] *Arxiu Nacional de Catalunya*.
- [CatRom] Antoni Pladevall (director), 1994–1997. *Catalunya Romànica* (28 volums). Barcelona.
- [Chesé 2011] Ramon Chesé, 2011. *Col·lecció Diplomàtica de Sant Pere d'Àger fins 1198, volum 1 i volum 2*. Barcelona, Fundació Noguera.
- [CNIG] *Centro Nacional de Información Geográfica*.
- [Darnius Guia] Oleguer de Taverner i d'Ardena, comte de Darnius, vers 1720/27. *Guía de los caminos más principales del Principado de Cataluña, assí carreteros como más quebrados, por los quales pueden transitar exércitos, carruage y destacamentos*. Biblioteca Nacional de España, tres còpies: Manuscrits 1.965, 6.332 i 10.529 / Edició impresa, per Francesc Costa Oller: Mataró, 2022.
- [del Campo 2019] Ferran del Campo i Jordà, 2019. *Castell de les Conclues*. Dins de *Castells i Fortificacions de Catalunya*,
- [Fité 1986] Francesc Fité i Llevot, 1986. Els camins del Montsec dins les rutes catalanes de peregrinació. Dins de *Los Caminos y el Arte* (VI Congreso Nacional de Historia del Arte, Santiago de Compostela, 1986). Vol. 2 (2007), p. 279–291.
- [Fort 1648] Joan Fort, 1648. *Constitutiones Sinodales veteres et novæ abbatiatu nunch archipresbyteratus Ageren*. Barcelona, Casa d'Antoni Lacavalleria.
- [Gazette 1647] Le siège mis par le prince de Condé devant la ville d'Àger vers la frontière d'Arragon tenuë par les espagnols. *Gazette*, 18 octobre 1647, p. 921–927. / Traducció catalana del mateix any: Relació verdadera de lo que ha passat al exèrcit governat per lo sereníssim príncep de Condé en lo siti y rendiment de la vila y castell de Àger. Barcelona, Casa d'Antoni Lacavalleria. *Fullet Bonsoms* 5650.
- [Gil 1600] *Libre primer de la història cathalana, en lo qual se tracta de història o descripció natural, ço és de cosas naturals de Cathaluña*. Manuscrit, Seminari Conciliar de Barcelona / Edició per Josep Iglésies, publicada a Barcelona, el 2002, per la Societat Catalana de Geografia amb el títol *Pere Gil, S. J. (1551–1622) i la seva Geografia de Catalunya*.
- [IGCG] *Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya*.
- [IGN] *Instituto Geográfico Nacional*.
- [Lavanha Itinerario] João Baptista Lavanha, 1610–1611. *Itinerario del Reino de Aragón*. Manuscrit, Univ. Leiden. / Publicat a Saragossa, el 1895, per la Diputació Provincial de Zaragoza, i novament el 2006 per l'editorial Prames.
- [Mora 2007] Xavier Mora Giné, 2007–2012. Sota les aigües · Algunes restes interessants de Tragó i Blancafort. Conferència exposada per primera vegada l'agost de 2007 a Os de Balaguer. / Resum de la part corresponent a Blancafort, per Blai Montserrat: Des de Blancafort · Variacions sobre un mateix tema. *Aresta* vol. 117, p. 11–16, vol. 118, p. 7–12, vol. 119, p. 2–7 (2012).
- [Mora André 2019] Xavier Mora Giné, Avel·lí André Gabián, 2019. *A propòsit del testament del comte Ermengol X d'Urgell*.

- [Mora 2025] Xavier Mora Giné, 2025. *Montessor a través dels documents*.
- [RC] Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Cancelleria.
- [Rourera 2023] Francisco Rourera Rourera, 2023. *Ponts per creuar el Noguera Ribagorçana*. Dins de *El Blog de Fet*.
- [Sengenís 1713] Damià de Sengenís, 1713. *Libro de actos de los Sengenís, señores y barones de Blancafort*.
- [Vallverd] Xavier Mora Giné, Avel·lí André Gabián, 2019–2025. *Collecció diplomàtica de Santa Maria de Vallverd*.